

Ευτύχης Μπιτσάκης: Κεφαλαιοκρατική Ανάπτυξη

Το επίπεδο της προεκλογικής εκστρατείας ήταν, κατά γενικήν ομολογία, χαμηλό. Ειδικότερα: Τα κοινοβουλευτικά κόμματα αρκέστηκαν σε γενικό-τητες, χωρίς συγκεκριμένες δεσμεύσεις. Είναι, π.χ., χαρακτηριστικό, ότι αγνόησαν το υπ' αρ. 1 πρόβλημα της κοινωνίας μας: το πρόβλημα της Αθήνας και το αντίστοιχο πρόβλημα της ερήμωσης της Ελληνικής υπαίθρου. Εντούτοις αν αναζητήσουμε κάποια κεντρική έννοια της προεκλογικής εκστρατείας, κοινή και στα πέντε κόμματα, αυτή είναι η έννοια της ανάπτυξης. Η ανάπτυξη προβλήθηκε ως ο στρατηγικός στόχος - με διαφορετικά επιμέρους περιεχόμενα - και των πέντε κομμάτων. Αλλά και η έννοια αυτή χρησιμοποιήθηκε αφηρημένα, ως είδος πανάκειας, που θα θεραπεύσει τα οικεία κακά. Ποιό είναι ωστόσο το συγκεκριμένο της περιεχόμενο και ποιές θα είναι οι συνέπειές της, αν η σημερινή πορεία δεν αναστραφεί;

Όπως χρησιμοποιήθηκε, η έννοια της ανάπτυξης εμφανίζεται ως υπερταξική έννοια, η οποία συνεπάγεται μια αντίστοιχη υπερταξική, εθνική πολιτική. Εντούτοις δεν πρόκειται παρά για την ποθούμενη ανάπτυξη της κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας μας. Ειδικότερα, για μια οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη η οποία θα καθοριστεί από την πραγματικότητα της "Ενωμένης Ευρώπης", στα πλαίσια της "νεκρής" αλλά αείζωης συνθήκης του Μάαστριχ. Ευρύτερα, η δική μας "ανάπτυξη" εντάσσεται σε μία πλανητικού χαρακτήρα αναπτυξιακή διαδικασία κεφαλαιοκρατικής ανασυγκρότησης και ολοκληρώσεων και αυτό, στην εποχή της κυριαρχίας των πολυεθνικών, άρα σε μια περίοδο οξυμένων πλανητικών ανταγωνισμών. Ο χαρακτήρας, το περιεχόμενο και η πορεία της δικής μας "ανάπτυξης" θα καθοριστούν από την πορεία του ανταγωνισμού των μητροπόλεων του καπιταλισμού, και ειδικά των ευρωπαϊκών πολυεθνικών, όπως αυτοί θα λειτουργήσουν σε μια χώρα που βρίσκεται σε μειονεκτική θέση ως προς τις ανεπτυγμένες οικονομικά χώρες.

Δεν είναι τυχαίο ότι κεντρική έννοια της συνθήκης του Μάαστριχ είναι η έννοια του ανταγωνισμού - του γενικευμένου πολέμου των πάντων ενάντια σ'ά πάντα. Ας προσπαθήσουμε λοιπόν να διακρίνουμε, πίσω από την αχλύ της ιδεολογίας, το μέλλον που μας επιφυλάσσεται στην "Ενωμένη Ευρώπη".

Πρόσφατα ο κ. Χριστόφορεσεν ήταν σαφής: Αναφέρθηκε στη δική μας κατάσταση της "Ενωμένης Ευρώπης" με τη συνεχιζόμενη ύφεση, στην εντεινόμε-

νη ανεργία, κ.λπ. και ζήτησε την αναπροσαρμογή των προγραμμάτων σύγκλισης ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι του Μάαστριχ. Πράγματι η ύφεση συνεχίζεται, και μια από τις πιο τραγικές συνέπειες της είναι η αυξανόμενη ανεργία: Ο μέσος όρος στις χώρες της ΕΟΚ είναι περίπου 10%. Η Γαλλία έχει ανεργία 11%, η Βρετανία 14,1%, η Δανία 10%, κ.λπ. Στη Γερμανία υπάρχουν επίσημα 3,5 εκατ. άνεργοι και μαζί με την “κρυφή” ανεργία (κυρίως των νέων) ο αριθμός φθάνει τα 5-5,5 εκατ.

Πως θα ξεπεραστεί η κρίση, κατά τους τεχνοκράτες της ΕΟΚ; *Με την αύξηση της ανταγωνιστικότητας*: που σημαίνει εξαφάνιση των ασθενέστερων επιχειρήσεων, ένταση της εκμετάλλευσης, αύξηση της ανεργίας, μερική απασχόληση, προσωρινότητα. Και τώρα μελετάται η μείωση του εργασίμου χρόνου, με αντίστοιχη μείωση των αποδοχών, δηλαδή η περαιτέρω πτώση του βιοτικού επιπέδου και η ένταση της αντίθεσης ανάμεσα στους άνεργους και τους εργαζόμενους.

Πως αντιμετωπίζουν τα ελληνικά κόμματα την “αναπτυξιακή” προοπτική, η οποία συνεπάγεται αύξηση της παραγωγικότητας με αντίστοιχη μείωση του εισοδήματος των εργαζομένων, δηλαδή συσσώρευση υπεραξίας με περαιτέρω ένταση της φτώχειας μέσα στον πλούτο;

Δεν υπάρχει λόγος να συζητήσουμε για τη ΝΔ: Όχι τόσο επειδή είναι πλέον αντιπολίτευση, όσο επειδή γνωρίσαμε την νεο- συντηρητική, όψιμα θασοερική πολιτική της. Και το ΠΑΣΟΚ; Το σημερινό κυβερνητικό κόμμα δεν ταυτίζεται με την Ν.Δ. Εν τούτοις δέχεται τα πλαίσια του Μάαστριχ και μάλιστα ισχυρίζεται ότι “ο ανταγωνισμός αποτελεί νέα διάσταση στο σοσιαλισμό” (!!) και ότι “η αποκρατικοποίηση δεν είναι ασύμβατη” με την πολιτική του. Η πολιτική αυτή αποβλέπει στην αύξηση της παραγωγικότητας, με την ελπίδα ότι οι εργαζόμενοι θα διατηρήσουν το σημερινό τους εισόδημα. Αυτό όμως σημαίνει αύξηση του ποσοστού υπεραξίας με αντίστοιχη αύξηση της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης σε βάρος των εργαζομένων.

Το ΠΑΣΟΚ διαθέτει αναμφισβήτητα μια κοινωνική ευαισθησία. Ωστόσο οι ανιφάσεις στην πολιτική του θα καθορίζονται από τις αντιφάσεις της ίδιας της ανασυγκρότησης του ελληνικού καπιταλισμού στα πλαίσια της “Ενωμένης Ευρώπης”: Νέοι φόροι, νέα λιτότητα, υποταγή στις “οδηγίες” των Βρυξελλών, μέτρα υπέρ του κεφαλαίου, αυτά και πολλά άλλα θα χαρακτηρίζουν τις αντιφάσεις στην πολιτική του ΠΑΣΟΚ, που θα λειτουργήσει, σε τελευταία ανάλυση, υπέρ του κεφαλαίου. Ο ΣΕΒ και το Μάαστριχ “θα είναι πάντα εδώ”.

Και η αντιπολιτευόμενη παραδοσιακή Αριστερά (κοινοβουλευτική και μη;). Στόχος και της παραδοσιακής Αριστεράς είναι η *ανάπτυξη*. Ωστόσο και εδώ η έννοια δεν συγκεκριμενοποιείται: δεν ορίζεται με κοινωνιολογικούς όρους: Είναι *ανάπτυξη νέου τύπου, δημοκρατικός εκσηγχρονισμός, εθνική ανάπτυξη*, κ.λπ. Αλλά οι προηγούμενες, *δεν είναι έννοιες*. Είναι *ψευδοέννοιες*, με τις οποίες επιχειρείται να καλυφθεί η - σε τελευταία ανάλυση - αστική πολιτική των

κομμάτων της παραδοσιακής Αριστεράς. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο ότι στόχος των κομμάτων μας είναι η προστασία της ελληνικής βιομηχανίας, ότι οι αντιρρήσεις της στην ΕΟΚ οφείλονται στο ότι η τελευταία υπονομεύει την ανάπτυξη της ελληνικής βιομηχανίας, ότι ζητείται ενσωμάτωση στην ΕΟΚ όχι με όρους υποταγής, αλλά με όρους ανεξάρτητης ανάπτυξης της χώρας κ.λπ. Οι αντιφάσεις στα προγράμματα της παραδοσιακής αριστεράς είναι συνέπεια του βασικού γεγονότος ότι η οπτική αυτών των κομμάτων δεν υπερβαίνει τον ορίζοντα της αστικής κοινωνίας - εξ' ου και ο "εθνικός ρόλος" τον οποίον διεκδικούν με αξιοθαύμαστη υπομονή.

Ποιά θα είναι λοιπόν η "μοίρα" της χώρας μας στα πλαίσια της "Ενωμένης Ευρώπης", αν η σημερινή πορεία δεν αντιστραφεί; Ας δούμε, όπως θα έλεγε ο Μαρξ, στο πρόσωπο των εταίρων μας, το αυριανό, δικό μας πρόσωπο.

Ποιό είναι λοιπόν το πρόσωπο της "αναπτυγμένης" Ευρώπης, μπροστά στο οποίο εκστασιάζονται οι "Ευρωπαίοι" μας και που θα πρέπει να είναι το πρότυπο το οποίο θα πρέπει να πιθηκίσουμε; Σημείωσα ήδη ορισμένα στοιχεία για την ανεργία. Είναι όμως αναπόφευκτη η ανεργία, όπως, ας πούμε, οι σεισμοί ή (παλαιότερα) η πανούκλα; Είναι νομοτελειακό φαινόμενο ή σχετίζεται με ένα συγκεκριμένο τρόπο παραγωγής; Αλλά όπως γράφει σύγχρονος γάλλος στοχαστής, η ανεργία δεν είναι μοιραία, επειδή είναι αιτιοκρατημένη - προσδιορίζεται από συγκεκριμένες αιτίες. Ποιές είναι λοιπόν οι αιτίες; Το γεγονός ότι η κεφαλαιοκρατική παραγωγή δεν αποβλέπει στις κοινωνικές ανάγκες, αλλά στο κέρδος. Συνέπειες: Υπερπαραγωγή, λιτότητα και υποκατανάλωση, συσσώρευση εμπορευμάτων και υπερσυσσώρευση κεφαλαίου, απαξίωση κεφαλαίου, ανταγωνισμοί, κρίση, φτώχεια μέσα στον πλούτο.

Στο βωμό του κέρδους και της "ανάπτυξης" θυσιάζονται η φύση, οι άνθρωποι και ότι θετικό δημιούργησε ο "πολιτισμός". Συνέπειες της ανάπτυξης στις συνθήκες του σημερινού καπιταλισμού: Γενικευμένος ανταγωνισμός. Προϊόντα βραχείας διάρκειας και αντίστοιχα εργοστάσια. Άρα συνεχείς απολύσεις, και αναζήτηση νέας εργασίας. "Ευλυγισία" στις εργασιακές σχέσεις. Προσωρινότητα, μερική απασχόληση, αβεβαιότητα, άγχος. Και τώρα θεσμοθέτηση της μείωσης του εργάσιμου χρόνου, με μείωση των αποδοχών. Τοπικοί (επί του παρόντος) πόλεμοι για την κατάκτηση αγορών, ενεργειακών αποθεμάτων και πρώτων υλών. Εξάντληση των φυσικών αποθεμάτων και καταστροφή του περιβάλλοντος, εξαιτίας της ληστρικής εκμετάλλευσης της φύσης. Από την άλλη πλευρά, η διάλυση των κοινωνικών και των προσωπικών σχέσεων συνεπάγεται τη μοναξιά και την έλλειψη νοήματος. Η καθημερινή ζωή υποβαθμίζεται και η έλλειψη νοήματος "αναπληρώνεται" με τα υποπροϊόντα της πολιτισμικής βιομηχανίας. Αν οι άνθρωποι αισθάνονται σήμερα μετέωροι, αιτία δεν είναι κάποια μεταφυσική "μοίρα". Αιτία είναι ο καπιταλισμός που μετατρέπει την πρόοδο σε θεομηνία και "καταστρέφει τις δύο μόνιμες πηγές του πλούτου: τη γη και τους ανθρώπους" (Μάρξ). Η φτώχεια μέσα στον πλούτο, είναι η πάγια και κραυγαλέα

αντίφαση της κεφαλαιοκρατικής ανάπτυξης.

Η Ελλάδα με όλες τις ιδιομορφίες της, θα ακολουθήσει την πορεία της “αναπτυγμένης” Ευρώπης υπό δυσμενείς όρους, στα πλαίσια της Συνθήκης του Μάαστριχ. Πίσω λοιπόν στο ησιόδειο άροτρο; Η λύση δεν είναι βέβαια αυτή. Το ιστορικό στοίχημα της ανθρωπότητας σήμερα είναι αν θα μπορέσει να ελέγξει το κοινωνικό γίγνεσθαι, εντάσσοντας την επιστήμη και την τεχνολογία σε ένα τρόπο παραγωγής που θα υπηρετεί το κοινωνικό σύνολο. Εν τω μεταξύ ο αγώνας εναντίον των συνεπειών της κεφαλαιοκρατικής ανασυγκρότησης και ολοκλήρωσης θα πρέπει να είναι πανευρωπαϊκός και οριακά να αποκτήσει παγκόσμιες διαστάσεις. Η διεξοδος δεν βρίσκεται στις “Εθνικές” στρατηγικές, όπως δεν βρίσκεται ούτε στις αυταπάτες για φιλολαϊκά μέτρα που δεν υλοποιούνται ή που εκμηδενίζονται στην πορεία. Η διεξοδος βρίσκεται στην ρήξη με τον καπιταλισμό. Και όσο μακρινή και αν είναι μια τέτοια προοπτική σήμερα, άλλο τόσο είναι επίκαιρη και αναγκαία.

Δημήτρη Α. Τραυλού - Τζανετάτου: *Η 4ήμερη εβδομαδιαία εργασία. Αλληλεγγύη της κρίσης ή κρίση της αλληλεγγύης;*

Πριν από 146 χρόνια οι K. Marx και F. Engels είχαν χαιρετίσει ένθερμα την καθιέρωση της 10ωρης εργασίας στην Αγγλία. Η πολυτάραχη ιστορική διαδρομή του εργατικού-συνδικαλιστικού κινήματος και ή όλη εξελικτική πορεία του εργατικού δικαίου των καπιταλιστικών χωρών είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με το αίτημα για μείωση του χρόνου εργασίας χωρίς βεβαίως ταυτόχρονη μείωση του μισθού. Η χειραφεσιακή δυναμική του μέτρου αυτού έγκειται βασικά στην απελευθέρωση κρίσιμου για την αναβάθμιση και τον εξανθρωπισμό των όρων εργασίας και ζωής των εργαζομένων χρόνου από τα δεσμά της αλλοτριώσης και του καταναγκασμού.

Σήμερα η επεκτεινόμενη και γενικευόμενη εισαγωγή της μικροηλεκτρονικής τεχνολογίας στην παραγωγική διαδικασία προσδίδει στο μέτρο αυτό καινούριο ειδικό βάρος, καθώς διανοίγονται ευρύτατοι ορίζοντες αξιοποίησής του για την καταπολέμηση της ανεργίας. (Βλ. Δ. Τραυλού-Τζανετάτου “Εργατικό Δίκαιο και Πολιτική, 1986 σ. 265 επ.). Εντελώς πρόσφατα η σχετική συζήτηση αναζωπυρώθηκε, καθώς με πρωτοβουλία ορισμένων εργοδοτών και κυβερνήσεων τέθηκε επί τάπητος η εβδομάδα των 4 εργασιμων ημερών. Οι σχετικές προτά-